

Hyvä opettaja,

ohessa on Kansallisteatterin Fedja -setä työpajatyöskentelyn jatkotehtäviä, joita voitte integroida soveltaen omaan opetukseenne. Niiden avulla voitte jatkaa oppilaidenne kanssa tutustumista teatteri eri osa-alueisiin. Iloisia keväisiä teatterihetkiä toivottaa koko työryhmä ohjaajineen.

1. Näyttelijäntyön työpajan jatkotyöskentelytehtävät

Näyttelemisen oleellisimpia elementtejä on keskittyminen, vuorovaikutus ja kontakti. Näitä tekijöitä voidaan oppilaiden kanssa harjoitella mm. seuraavilla harjoituksilla.

Katsekontaktista paikan vaihto

Seistään piirissä ja annetaan katseen kiertää rauhassa jokaisessa osallistujassa. Kahden osallistujan katsoessa toisiinsa samanaikaisesti vaihdetaan katsekontaktista keskenään paikkoja. Uudelta paikalta lähdetään kiertämään katsetta uudestaan, samoin toimitaan jos kierroksen kuluessa ei katse ole kohdannut kenenkään kanssa.

Oppilaille on hyvä korostaa, että he ottavat rauhassa katsekontaktin ennen kuin lähtevät vaihtamaan paikkaa, kontaktin voi vaikka antaa kestää hetken aikaa ennen kuin paikkoja vaihdetaan. Oppilaita voidaan pyytää pitämään katsekontakti siihen asti kunnes he ohittavat toisensa piirin keskellä tai jopa siihen asti kun he ovat uudella paikalla (jolloin heidän täytyy kääntyä toistensa puoleen piirin keskellä ja peruuttaa uudelle paikalle).

Tämä harjoitus kehittää erityisesti keskittymistä ja kontaktia.

Lahjan antaminen

Seistään piirissä. Opettaja aloittaa harjoituksen antaakseen esimerkin oppilaille muovailemalla miimisesti jonkin esineen, ja luovuttaa sen lahjana seuraavalle kertomatta sanallisesti, minkä lahjan hän antaa. Lahjan saaja ottaa lahjan vastaan (esim. jos lahjan antaja on muovaillut suuren ja painavan näköisen pallon pitäisi lahjan saajan esittää miimisesti ottavansa vastaan iso ja painava pallo – lahjan ominaisuuksia ei voi muuttaa) ja määrittelee sitten saamansa lahjan kiittämällä siitä sanallisesti (esim. ”Kiitos tästä jättimäisestä keilapallosta”). Tämän jälkeen hän muovailee seuraavalle uuden lahjan.

Lahjan saaja voi itse päättää reagointitapansa lahjaan; onko lahja mieleinen, ikävä yllätys jne. Lahjat voivat olla minkälaisia tahansa: isoja, pieniä, kevyitä, painavia, syötäviä, hyvältä tuoksuvia, ne voidaan poimia maasta, kaivaa taskusta jne.

Harjoitus kehittää oppilaiden mielikuvitusta, miimisiä taitoja esittää asioita ilman sanoihin tukeutumista ja vuorovaikutusta, kun heidän täytyy keskittyä toisen tekemiseen voidakseen reagoida siihen sopivalla tavalla.

Kertominen ja toimiminen

Työtapa yhdistää kertomisen ja miimisen tekemisen.

Opettaja kertoo tarinaa ja oppilaat toimivat opettajan kertomisen mukaisesti. Täten opitaan kuuntelemaan kertomista ja toimimaan samanaikaisesti miimisesti roolissa. Koko luokka on asettunut makuulle ja opettaja aloittaa kertoa tarinaa.

Tarina: Fedja sedän aamutoimet.

”Fedja setä heräsi aamulla sängystään. Hän haukotteli ja venytteli jalkojaan, ensin ylös ja sitten vasemmalle. Fedja nousi sängystään ja avasi ikkunan verhot. Hän näki ulkona koiran juoksentelevan pallon perässä ja tervehti koiraa heiluttamalla kättään. Hän päätti mennä leikkimään koiran kanssa, ja puki haalarit ylleen ja laittoi lakin päähänsä. Hän avasi oven ja astui ovesta ulos nauttien auringon syleilystä kasvoillaan...”

Tämän jälkeen oppilaat harjoittelevat kertomista ja toimimista pareittain yhtäaikaaisesti. Toinen oppilaista kertoo tarinaa ja toinen opettelee toimimaan roolissa kertomisen mukaisesti. Roolissa toimivalla oppilaalla voi olla käytössä roolimerkki, esim. lakki tai pipo päässä.

Tekstejä on hyvä tulostaa valmiiksi runsas pino, tai sitten integroida tehtävän äidinkieleen ja kirjoituttaa sen vihkoon, josta toinen pareista sitä lukee.

2. TIETOISKU: LAVASTUS JA VALAISTUS

Lavastuksen ja valaistuksen avulla rakennetaan näyttämö tarinan ympäristöä vastaavaksi, luodaan oikeanlainen miljöö tapahtumille. Katsojalle luodaan mielikuva näytelmän tapahtumapaikasta.

Lavastuksen tehtävä teatterissa

Lavastuksen avulla katsoja voi päätellä esityksen ajan, paikan ja tunnelman. Lavasteet voivat olla aidon näköisiä tai hyvinkin viitteellisiä. Lavasteiden tulee usein olla kevyitä ja helposti siirrettäviä; niiden tulee myös olla esityksestä toiseen kestäviä. Lisäksi lavastajan tulee huomioida lavastusta suunnitellessaan, että näyttelijöiden liikkuminen lavalla on sujuvaa.

Lavastaminen ammattina

Lavastaja suunnittelee lavastuksen, mutta itse lavasteet valmistavat esimerkiksi puusepät, metallimiehet, maalarit ja materiaalistit. Lavastuksen suunnittelu alkaa näytelmätekstin tarkalla lukemisella: tekstistä poimitaan ne asiat, jotka on otettava lavastuksessa huomioon. Lavastaja tekee tiivistä yhteistyötä ohjaajan kanssa, sillä lavastajan on huomioitava se, miten ohjaaja näkee näytelmän ja millaista esitystä hän suunnittelee. Lisäksi lavastaja tekee suunnittelussa yhteistyötä puku- ja valosuunnittelijan kanssa, jotta näytelmästä saadaan rakennettua yhtenäinen kokonaisuus. Lavastusta suunniteltaessa apuna toimivat työpiirustukset sekä pienoismalli lavastuksesta. Suunnitteluvaihe päättyy viimeistään ennen näyttämöharjoitusten alkua.

Valaistuksen tehtävä teatterissa Valaistus auttaa erityisesti tarinan ja kohtauksen tunnelman luomisessa. Valaistuksen avulla voidaan korostaa henkilöiden tunnetiloja. Valaistus voi myös inspiroida esiintyjä: esimerkiksi hämärä valo luo näyttelijälle erilaisen tunnetilan kuin kirkas,

keltainen valo. Katsojalle valo luo odotuksia ja purkaa niitä joko odotettuun tai odottamattomaan suuntaan: isot varjot ovat uhkaavia, lämmin valo on turvallista jne. Valaistus auttaa luomaan draaman kaarta; valaistuksella saadaan tehostettua esimerkiksi tarinan huippukohtia. Lisäksi valaistuksen avulla saadaan korostettua ja rajattua tiettyjä näyttämön osia – valaistuksella suunnataan siis katsojan huomiota haluttuihin asioihin.

Valaiseminen ammattina Ammattinimikkeinä valaistuksen ammattilaisilla voi olla esimerkiksi valaistusmestari, valosuunnittelija ja valoteknikko. Valaisijalta vaaditaan teknisen tietämyksen lisäksi taiteellista silmää, kykyä oppia uutta sekä yhteistyökykyä: kaikesta pitää neuvotella muun taiteellisen henkilökunnan kanssa. Erityisen tiiviisti valaistus tekee yhteistyötä lavastuksen ja tietysti ohjaajan kanssa. Kuten monissa muissakin teatterin ammateissa, valaistustyöläisillä kahdeksantuntinen työpäivä voi jakaantua kahteen osaan niin, että päivällä on harjoitukset ja valmisteluja, sen jälkeen muutama tunti vapaata ja illalla työpäivä jatkuu näytöksessä.

JATKOTYÖTAVAT VALAISTUKSESTA JA LAVASTUKSESTA

1. Eriväriset valot kohtauksen tunnelman luoja

Valopajassa päästiin miettimään valon merkitystä kohtauksen tunnelman luoja. Työskentelyä voidaan jatkaa syventymällä värivalon mahdollisuuksiin erilaisten tunnelmien ja tilojen luomisessa. Opettajan päätöksen mukaan voidaan ennen työskentelyn aloittamista tai sen aikana kerrata lyhyesti valopajalaisten Kansallisteatterissa oppimia asioita.

Oppilaat voivat suunnitella ryhmissä erilaisia lyhyitä miimisiä (ilman ääntä tapahtuvia) kohtauksia, joiden lähtö-kohtana käytetään erivärisiä valoja esim. sininen, punainen, keltainen, vihreä jne. Jokainen ryhmä saa yhden värin, josta se voi alkaa rakentaa kohtausta syventymällä värin herättämiin mielikuviin ja ajatuksiin esim. kirjoittamalla ylös väristä mieleen tulevia asioita. Tämän jälkeen kohtaus voidaan rakentaa suunnittelemalla väriin sopiva miljö, henkilöt, juoni jne. Värisävyjä voi varioida ja käyttää kohtauksessa ilmentämässä draaman kaarta: esim. eri sinisen sävyt vaaleansinisestä turkoosiin ja tummansiniseen voivat olla jäsentämässä sinisen kohtauksen tapahtumia. Kohtaukseen voidaan valita sen tunnelmaan sopiva musiikki ja esittää ne tilassa, joka on valaistu ryhmän teemavärin mukaiseksi.

Tilaan pyritään tuomaan mahdollisuuksien mukaan mahdollisimman paljon kunkin ryhmän teemavärin mukaista valoa. Luokka voidaan valaista esimerkiksi piirtoheittimellä ja erivärisillä, kunkin ryhmän teemavärin mukaisilla piirtoheitinkalvoilla. Yhtenä lisätehtävänä oppilaat voivat myös kokeilla omien valojen rakentamista tasku-lampun avulla: taskulamppujen valokeiloihin kiinnitetään esimerkiksi erivärisiä värikalvoja tai leikataan pieneen pahvilaatikkoon reikä, johon laitetaan värikalvo ja sisälle laatikkoon esimerkiksi taskulamppu tai muu valonlähde.

2. Valon ja varjon leikki varjoteatterissa

Varjoteatteri on toki oma taiteenalanansa eikä kuulu normaaliin valomiehen tai -teknikon työhön, mutta varjoteatterissa kuten teatterivalaistuksessakin kiinnitetään huomiota valon suuntaan ja sen synnyttämiin varjoihin.

Varjoteatterilla voidaan työstää oppilaille tuttu lyhyt näytelmä tai sen yksi kohtaus, esimerkiksi Fedja-setä-tarinan tuttu kohtaus, tai toteuttaa oppilaiden keksimiä lyhyehköjä kohtauksia tai vaikkapa kolmen kohtauksen sarjoja.

Opettajan päätöksen mukaan joko ennen tai jälkeen juonen kehittelyä /mieleen palauttamista oppilaat saavat kokeilla tehdä käsillään erilaisia varjokuvahahmoja seinää vasten. Jos on käytettävissä enemmän aikaa, voidaan leikata myös pahvista varjokuvateatterin hahmoja, jotka voidaan kiinnittää kepin päähän. Johdatukseksi varjo-teatterin maailmaan sivulta löytyvä lyhyt video varjoteatterista, jossa hahmot on tehty käyttämällä pelkkiä käsiä:
<http://home.tamk.fi/~a8theikk/varjoteatteri/>

Varjoteatteria käsillä Tarvitaan pimeähkö huone sekä valonlähde, esimerkiksi piirtoheitin tai pöytälamppu. Esiintyjät voivat mennä vaikkapa sohvan tai pöytälinalla peitetyn pöydän taakse, jolloin esityksessä on valmiina näyttämöpinta. Mitä kirkkaampi valo on, sitä terävämmät ovat varjot. Kannattaa tarkastella, mikä on sopiva etäisyys valolle ja seinälle ja mihin kohtaan niiden välille näyttämö eli kädet kannattaa sijoittaa, jossa varjoista tulisi mahdollisimman tarkat.

Esitykseen voidaan lisätä tunnelmaa tekemällä varjoteatterille myös lavastus. Se saadaan tehtyä niin, että leikataan kartongista/vahvasta paperista (esim. A3) pois valon läpi päästävä sisusta. Ympäristökuvaa täytyy siis suunnitella niin, että kaikki näkyviin haluttavat osat, esimerkiksi pensas taikka rappuset, ovat kiinni paperikehyksissä. Tästä on mallia sivustolla <http://home.tamk.fi/~a8theikk/varjoteatteri/> . Jos halutaan vaihtaa kohtaus ja tapahtumapaikka, peitetään valonlähde esimerkiksi suurella kartongilla vaihdon ajaksi.

Voidaan myös tehdä varjoteatteria niin, että oppilaat esiintyvät koko kehollaan esityksessään. Tällaiset koko kehon varjot saadaan aikaan valonlähteen ja lakanan avulla kuten oheisessa kuvaesimerkissä.

Kuva: http://www.teuva.fi/e/images/news_image_365.jpg

3. Lavastuksen luonnosteleminen

Lavastajat tekevät usein luonnoksia ja pienoismallin lavastuksesta ennen lavasteiden rakentamisen aloittamista. Pienoismallin tekeminen helpottaa hahmottamaan lavaa ja sen tarjoamia mahdollisuuksia. Näin tilankäyttö helpottuu. Lasten kanssa on mielenkiintoista miettiä tilankäyttöä ja tunnelman luomista luonnosten ja pienoismallien tekemisen avulla. Luokan lapset voidaan jakaa pienempiin ryhmiin suunnittelemaan lavastuksen luonnoksia ja pienoismallia. Jokaiselle ryhmälle jaetaan suuri paperi, jolle voidaan aluksi piirtää lavan ääriiviivat. Opettaja lukee lapsille kohtausta jostain näytelmästä tai kirjasta ja samalla lapset saavat ryhmässä piirtää yhteisesti lavalle sellaisia elementtejä, jotka heidän mielestään sopivat kyseiseen kohtaukseen. Vaihtoehtoisesti kaikki lapset voivat piirtää myös omat luonnoksensa lavastuksesta kertomuksen aikana. Kun opettaja lopettaa lukemisen ja lasten piirustukset ovat valmiit, voidaan luokassa käydä yhteisesti läpi luonnoksia. Kun tarkastellaan eri lasten tai lapsiryhmien tekemiä luonnoksia, voidaan huomata, että samasta kohtauksesta voidaan saada aikaan hyvin erilaisia lavastuksia. Lavastukset voivat olla hyvin symbolisia tai realistisia, niukkoja tai lavan täyttäviä. Erilaiset tulkinnat tietystä kohtauksesta saavat aikaan myös erilaisen tunnelman lavastukseen. Luonnosten pohjalta voidaan jatkaa myös pienoismallien askarteluun, jos aikaa riittää. Pienoismallien avulla lava ja lavasteiden mittasuhteet on helpompi ymmärtää ja lavaa on helpompi hahmottaa kolmiulotteisena tilana.

4. Elävät lavasteet

Harjoitus 1.

Opettaja antaa pienryhmille tai koko luokalle yhteisen aiheen, jota oppilaiden tulee yhdessä esittää, esimerkiksi "Jäätelöannos", "Jouluateria" tai "Taidenäyttely". Aihe voi olla melkein mitä tahansa. Jokaisen oppilaan tehtävänä on fyysisesti ilmentää jotakin esinettä tai asiaa, joka sopii annettuun aiheeseen. Oppilaat muodostavat yhdessä annetun "kuvan". Jos aiheena on jouluateria, jokainen oppilas jähmettyy liikkumattomaksi kuin patsas – kuka kinkuksi, kuka kynttilänjalaksi jne. Harjoitus voidaan aloittaa helpoista aiheista ja pienistä ryhmistä, tehtävää voidaan vaikeuttaa asteittain.

Oppilaiden muodostaessa annettua "kuvaa" he eivät saa neuvotella keskenään, vaan jokainen tarkkailee muiden toimintaa ja pyrkii jatkamaan tai täydentämään sitä parhaansa mukaan. Oppilaiden muodostaessa kuvaa voi taustalla soida musiikkia. Aikaa kuvan muodostukseen on rajallisesti, ja opettaja voi ilmoittaa jossain vaiheessa "minuutti aikaa viimeistellä kuva". Kun asetelma on valmis, opettaja voi ottaa siitä kuvan.

Tämä tehtävä kehittää fyysistä ilmaisua ja vaatii ryhmähenkeä: yhteisen kuvan luominen ilman puhetta onnistuu vain, jos jokainen hyväksyy muiden ideat ja antaa oman panoksensa.

Harjoitus 2.

Opettaja lukee kohtauksen esimerkiksi Fedja-setä, kissa ja koira -kirjasta. Oppilaat saavat pohtia, mitä lavasteita kyseisessä kohtauksessa tarvitaan. Seuraavaksi oppilaat saavat esittää tarvittavia lavasteita: joku voi toimia lavastajana ja sijoitella lavasteet sopiville pakoille. Muutama oppilas esittää kohtauksen hahmoja, muutama toimii "elävinä lavasteina", käytetään kertominen ja toimiminen -työtappaa. Opettaja lukee kohtauksen uudelleen ja oppilaat toimivat kertomuksen mukaisesti rooleissa, "elävien lavasteiden" luomalla näyttämöllä.

3. Puvustustyöpajan jatkotyöskentelytehtävät

Mimiikkaleikki

Seisotaan piirissä. Yksi oppilas pukee vuorollaan miimisesti jonkin vaateen ylleen. Muut arvaavat mikä vaate puettiin.

Esim. huivi, hanskat, farkut, kauluspaita

Hahmon luominen

Jaetaan oppilaat pieniin ryhmiin. Ryhmille jaetaan aikakausilehtiä joista he leikkaavat eri asuja, esim. hattuja, paitoja, housuja, hameita, kenkiä.

Leikatuista vaatteista kootaan hahmo paperille. Pään ja muut ruumiinosat voi piirtää itse tai leikata myös lehdistä.

Hahmolle keksitään ryhmissä identiteetti.

Nimi, ikä, harrastukset, lemmikit yms.

4. Äänityöpajan jatkotyöskentelytehtävät

Äänimaisema

Työskentely tehdään noin viiden hengen ryhmissä. Jokaiselle ryhmälle annetaan lause, josta heidän tulee tehdä äänimaisema käyttäen kehon ääniään ja mahdollisesti soittimia tai muita esineitä. Ryhmät saavat hetken aikaa harjoitella äänimaiseman tekemistä. Ryhmä kerrallaan äänimaisema esitetään muille muiden pitäessä silmiä kiinni ja tulkitessa tarinaa. Muut yrittävät arvata, mistä äänimaisemassa oli kyse. Lauseita voi keksiä ja muunnella lasten iän mukaan. Lauseita voidaan ottaa myös eri oppiaineista, kuten luonnontieteestä tai historiasta.

Tarinalle äänet

Työtavassa valitaan jokin lyhyt satu/kappale kirjasta, johon lapset saavat ryhmissä tehdä äänet. Aluksi opettaja/oppilas lukee sadun luokalle ääneen ilman äänitehosteita. Tämän jälkeen oppilaat jakaantuvat ryhmiin ja suunnittelevat tarinaan äänitehosteet. Opettaja voi halutessaan rajata toimintaa esim. niin, että ainoastaan kehon ääniä saa käyttää. Harjoittelun jälkeen ryhmät esittävät/lukevat sadun äänitehosteineen muille. Mietitään yhdessä, miten kuuntelukokemus muuttui äänien myötä.

Äänet miimiseen tekemiseen

Tässä työtavassa toimitaan pareittain. Jokaiselle parille annetaan jokin tapahtuma, esim. aamutoimet. Toinen parista tekee miimisesti aamutoimiaan, ja toinen pari tekee ääniä miimisen toiminnan mukaisesti. Voidaan tehdä joko niin, että kaikki parit työskentelevät yhtä aikaa, tai sitten yksi pari työskentelee ja muut katsovat.